

Анісімова Г. В.

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри екологічного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає таке функціонування її господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для існування людини, збереження і

відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Це все стане можливим лише після розробки науково обґрунтованого, дієвого екологічного законодавства. Для цього потрібен передусім системний підхід до розуміння екологічного права та законодавства.

Саме на цьому ми й зосередимо увагу й розгляне деякі особливості системного підходу. У філософії системний підхід визнається як загальнонауковий метод пізнання складних об'єктів, що розглядаються як системи. На підставі названого підходу екологічне право можна охарактеризувати як складний системний об'єкт з притаманними йому структурними елементами, зовнішніми та внутрішніми зв'язками, відносинами що виникають між суб'єктами з приводу забезпечення екологічної безпеки, приналежності, використання, відтворення (відновлення) природних об'єктів та комплексів, охорони, а в певних випадках — захисту людини, навколишнього природного середовища від шкідливого впливу з метою попередження, запобігання, усунення його негативних наслідків й задоволення екологічних та інших інтересів. Безумовно, завжди необхідно враховувати й єдність екологічних систем.

Екологічне право як галузь права та законодавства характеризується відповідними правовими інститутами. Досі дискусійним залишається питання щодо існування галузевого екологічного законодавства, що містить норм певної галузі права. Проте й не існує єдності і серед фахівців, які вважають його міжгалузевим (комплексним) законодавством, яке становлять нормативно-правові акти, що регулюють сферу суспільного життя. Загальновизнаним все ж є те, що сучасне екологічне законодавство нашої держави — багатогалузева система нормативно-правових актів різної юридичної сили, що ускладнює їх використання та приводить до численних суперечностей між ними або неузгодженості між собою приписів, їх дублюванню.

До того ж слід пам'ятати и спиратися на знання про системність екологічного права, що відображає його сутнісні риси та суттєво і конструктивно впливає на екологічне законодавство. Співвідношення системи права та системи законодавства подібно зв'язку між категоріями «форма» і «зміст», при цьому екологічне право становить зміст екологічного законодавства, є його основою, підґрунтям і визначає як структуру, так і його системні відносини і зв'язки цього законодавства. 3

точки зору системного підходу екологічне право й законодавство органічно пов'язані між собою, однак знаходяться не лише у відносинах тісної єдності, й взаємозалежності.

Значущість екологічного законодавства полягає в тому, що воно виступає офіційною формою буття екологічного права, тобто засобом організації існування і зовнішнього виразу його структури і змісту. Внутрішні відносини і зв'язки в системі структурних елементів екологічного права різних рівнів мають більш ускладнений і водночас більш визначений і поглиблений характер, і тому досить суттєво впливають на внутрішньоорганізаційну єдність екологічного права, у тому числі й на вирішення питань щодо удосконалення екологічного законодавства та внесення до нього змін і доповнень. Система екологічного права є первинною стосовно системи екологічного законодавства.

Чинні еколого-правові норми, які регулюють відповідні єдині за своїм змістом суспільні відносини у сфері взаємодії людини, суспільства та природи, іноді з урахуванням певних критеріїв виокремлюють, намагаються систематизувати їх у достатньо самостійні угруповання. Йдеться, наприклад, про сукупність природоресурсового, природоохоронних та інших правових приписів, які так чи інакше об'єднуються в цілому в сучасних умовах в екологічне законодавство. Погоджуючись в цілому з таким підходом, зазначимо, що природоохоронне, природоресурсове законодавство в перспективі має виступати складовою екологічного законодавства, а останнє у свою чергу регулюватиме екологічні відносини. При цьому фахівці свідомо виходять з того, що галузь права і галузь законодавства не завжди збігаються. Тільки теоретично галузь законодавства може бути повним віддзеркаленням галузі права.

Галузь екологічного права і екологічного законодавства — це різні, але діалектично пов'язані між собою категорії. Відмінність між ними полягає насамперед у тому, що первинним елементом галузі права є норма права, а галузі законодавства — нормативний акт.

Загальновідомо, що складниками кожної галузі права є правові інститути, які створюють відокремлені групи норм, що регулюють однорідні суспільні відносини й відрізняються якісною єдністю. Система екологічного права розглядається як об'єктивне, обумовлене системою суспільних відносин, багаторівневе утворення, самостійна галузь наці-

онального права. Екологічний статус громадян, до складу якого входять й природні екологічні права та обов'язки поряд із суб'єктивними правами, юридичними обов'язками і законними інтересами, є його провідним інститутом.

Пріоритет в екологічному праві завжди віддається людині як найвищій соціальній цінності, її здоров'ю та життю, охороні від шкідливої дії навколишнього природного середовища. Природні екологічні права й обов'язки доцільно розглядати як системоутворюючий елемент екологічного права і як галузі права, і як галузі законодавства. Вони об'єднують всю систему права, і не тільки екологічного. До речі, права та обов'язки становлять собою динамічну систему, здатну змінюватися з розвитком суспільства, враховувати потреби, які виникають, своєчасно реагувати на формування правосвідомості.

Поширеним є визначення принципів екологічного права як виражених у нормативно-правових приписах основоположних ідей, засад, рис, відповідно до яких здійснюється регулювання екологічних відносин. Отже, у межах легістського позитивізму буття права обмежується тими положеннями, які створюються державними органами. Натомість, як справедливо зазначав С. П. Рабінович, для багатьох різновидів юснатуралізму право є понадпозитивною реальністю з урахуванням того, що юридична доктрина в окремих випадках може виступати самостійним джерелом права, а для природно-правових підходів суто ідеальний статус принципів права є цілком прийнятним. Таким чином, серед принципів екологічного права повинен існувати принцип системності, який передбачає встановлення між структурними елементами галузі екологічного права зв'язків, що забезпечують цілісність її функціонування.

Підсумовуючи наведене, наголосимо наступне. Завжди треба пам'ятати, що сформульовані пропозиції щодо удосконалення екологічного права мають відповідати його системності тому, що зміни в одному з елементів системи обов'язково тягнуть або можуть тягнути зміни в інших його елементах. Подальша кодифікація або удосконалення чинного екологічного законодавства повинна здійснюватися з урахуванням всієї складності та специфічності екологічних правовідносин, надзвичайно виважено та обережно, пам'ятаючи про єдину екологічну систему, складність зв'язків і взаємозалежність елементів в ній.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Національна академія правових наук України

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ЕКОЛОГІЧНИХ, ЗЕМЕЛЬНИХ
ТА АГРАРНИХ ПРАВОВІДНОСИН:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
Й ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ**

Матеріали «круглого столу»

За загальною редакцією *А. П. Гетьмана*

Харків, 5 грудня 2014 року

Харків
2014

УДК 349.6
ББК 67.307
А43

*За зміст та якість матеріалів
відповідальність несуть автори публікації*

Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних прав
А43 ввідносин: теоретико-методологічні й прикладні аспекти : матеріали «круглого столу» (м. Харків, 5 груд. 2014 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2014. – 320 с.

Збірник містить тези наукових доповідей учасників «круглого столу», що відбувся у м. Харкові 5 грудня 2014 р.

Розраховане на науковців, фахівців у галузі права, студентів юридичних вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться питаннями екологічного, земельного та аграрного права України.

**УДК 349.6
ББК 67.307**

© Національна академія правових наук
України, 2014

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2014

<i>Кірін Р. С.</i> Творча діяльність як складова кодифікації надрологічного законодавства.....	114
<i>Кобецька Н. Р.</i> Комплексний підхід як основа правового регулювання використання природних ресурсів.....	117
<i>Ковальчук Т. Г.</i> Законодавче забезпечення екологічної безпеки в сфері електроенергетики	120
<i>Корнієнко Г. С.</i> Деякі проблемні питання кредитування державних сільськогосподарських підприємств.....	123
<i>Костяшкін І. О.</i> Поняття розподілу земель у правовому забезпеченні соціальної функції права власності на землю в Україні	125
<i>Курман Т. В.</i> Щодо екологічної складової забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні	129
• <i>Анісімова Г. В.</i> Сучасні підходи до розуміння екологічного права	131
<i>Лейба Л. В.</i> Деякі аспекти встановлення та зміни меж населених пунктів	135
<i>Лісова Т. В.</i> До питання про відновлення земель як різновиду земельних відносин.....	138
<i>Мороз Г. В.</i> Екологічні потреби та екологічні інтереси: питання співвідношення та взаємодії.....	140
<i>Настіна О. І.</i> До питання справедливості втручання держави у здійснення земельних прав громадян.....	142
<i>Олещенко В. І.</i> Актуальні теоретико-методологічні та прикладні аспекти правового забезпечення збереження природного різноманіття	145
<i>Пащенко О. М.</i> Правовий режим земель тимчасово окупованої території	148
<i>Піддубний О. Ю.</i> Механізм правового регулювання відносин у сфері біотехнологій: співвідношення еколого-правових та адміністративно-правових аспектів	150
<i>Позняк Е. В.</i> Перспективи розвитку екосистемних підходів у правовому регулюванні екологічних відносин в Україні	153
<i>Размстасв С. В.</i> Правові проблеми виникнення права приватної власності на ліси.....	156
<i>Ріпенко А. І.</i> К вопросу целесообразности осуществления общего надзора в сфере застройки земель	159